

თეორია და მეთოდოლოგია

დ. უზნაძის „ობიექტივაციის“ ცნების ზოგიერთი ასპექტი

ვახტანგ ნადარეიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ფსიქოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

ORCID: 0000-0002-7169-1107

აბსტრაქტი

დ. უზნაძის განწყობის თეორიაში, როდესაც ის ფორმირების ეტაპების ასპექტით განიხილება, პირობითად ასხვავებენ საკუთრივ განწყობის თეორიას და ობიექტივაციის თეორიას. ზოგადი თვალსაზრისით, ობიექტივაციის თეორია წარმოადგენს სახელდობრ ადამიანის არაცნობიერი განწყობის ფორმირებაში და ფუნქციონირებაში ცნობიერი პროცესების მონაწილეობის შემთხვევების ახსნისა და ცნობიერი პროცესების ფორმირებასა და ფუნქციონირებაში არაცნობიერი განწყობის ფუნქციის ამხსნელ თეორიას. ასეთი მიდგომისას გასაგებია, რომ საკუთრივ არაცნობიერი განწყობის თეორია და ობიექტივაციის თეორია წარმოადგენს განწყობის ერთიანი, ზოგადდღესიქოლოგიური თეორიის ორ განუყოფელ მდგენელს. აღნიშნული მიდგომის მართებულობის კიდევ ერთი დადასტურებისა და ობიექტივაციის, როგორც განწყობის თეორიის ძირითად კატეგორიათაგანის, შემდგომი დამუშავების მცდელობას წარმოადგენს სტატიაში მოცემული მოსაზრებები.

საკვანძო სიტყვები: განწყობა, ობიექტივაცია, ქცევა, ადაპტაცია.

ითვლება, რომ ობიექტივაციის თეორია წარმოადგენს დ. უზნაძის განწყობის თეორიის განუყოფელ ნაწილს (Шерозия, 1978); (Прангишвили, 1978); (ნადირაშვილი, 1985). მართებულია მოსაზრება, რომ „უზნაძის ობიექტივაციის თეორია ცარიელ ადგილზე არ გაჩენილა“ (იმედაძე, 2013) და რომ ის მრავალ სხვა თეორიას ეხმაურება. მოცემულ ტექსტში ობიექტივაცია განხილული იქნება სახელდობრ დ. უზნაძის განწყობის თეორიასთან მიმართებაში და მისი სკოლის ფარგლებში არსებული გამოკვლევების (მოცემულ სტატიაში, მხოლოდ ნაწილის) გამოყენებით.

დავიწყებთ ობიექტის ცნებით, რომლის მრავალი და განსხვავებული განმარტება არსებობს და არცერთი მათგანი არ ითვლება სრულყოფილად და ამომწურავად (Bradley Rettler, Andrew M. Bailey, 2017). მოცემული ტექსტისთვის კონტექსტუალური, გავრცელებული განმარტებების მიხედვით, ობიექტია ის, რაც სუბიექტს, მის ცნობიერებას უპირისპირდება როგორც რეალობის ნაწილი (Ившин, 2004), რომელიც ურთიერთქმედებაშია სუბიექტთან და მისი რეალობიდან გამოცალკეება სუბიექტის აქტივობითაა განსაზღვრული. „ობიექტია ყველაფერი ის, რაც აღიქმება, წარმოისახება, წარმოიდგინება ან მოიაზრება; ობიექტი შეიძლება იყოს რეალური,

გამონაგონი და ჰალუცინატორული კი“ (Ibidem). ობიექტად ითვლება ობიექტური რეალობის/გარემოს მხოლოდ ის ნაწილი, რომელიც მიმართებაში მოვიდა სუბიექტთან (Лекторский, 2001).

მიზანშეწონილი აქტივობის უზრუნველსაყოფად სუბიექტურის და ობიექტურის განწყობაში დაკავშირების აუცილებლობის შესახებ, დ. უზნაძის კვალდაკვალ, მართებულად მიუთითებს ა. შეროზია - „სწორედ განწყობის ფორმირების პროცესის ჩარჩოში ხდება ობიექტის მის სუბიექტურ ფორმაში - ამა თუ იმ იდეალური ხატის ფორმაში გადასვლა, რომელიც უშუალოდ ერწყმის მოცემულ მოთხოვნილებას და მისი მეშვეობით შედის გარკვეული საქმიანობის სტრუქტურაში“ (Шерозия, 1978). აქ საჭიროა „შერწყმის“ ადგილის და „საქმიანობის სტრუქტურაში შესვლის“ წინაპირობის განმარტება. განწყობის ერთ-ერთი ფაქტორი, „სიტუაცია“ (უზნაძე), შეიძლება განიმარტოს, როგორც გარემოს ობიექტების სუბიექტისათვის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელთა ვალენტობასაც არა მხოლოდ სუბიექტის მოთხოვნილებასთან მათი კავშირი, არამედ სიტუაციურ ან/და ფიქსირებულ ფსიქიკურ წარმონაქმნებთან მიმართება განსაზღვრავს¹. მთლიანი გარემოდან მისი ნაწილის, სიტუაციის გამოყოფა, ანუ გარემოს სიტუაციად „შემოზღუდვა“, სუბიექტის ასახვითი აქტივობის პროდუქტია. მნიშვნელოვანია, რომ სუბიექტის მიერ ობიექტისთვის ვალენტობის მინიჭება იმთავითვე ქმნის არხს, რომლის მეშვეობითაც ობიექტი შემოაღწევს ფსიქიკაში, უკავშირდება და გარდაქმნის მისთვის თავდაპირველი ვალენტობის მიმნიჭებელ ფსიქიკურ წარმონაქმნებს (მაგალითად, მხოლოდ სუბიექტური ფაქტორის ზემოქმედებით გამოწვეულ საწყისი სტრუქტურის განწყობას, რომელიც ეტაპობრივად დიფერენცირდება და განახლებადი რაკურსით კვლავ და კვლავ ასახავს სიტუაციას, რამაც, შესაძლოა, ვალენტობის მაჩვენებლის ცვლილება გამოიწვიოს). მოცემულ კონტექსტში, ანალიზისთვის, უნდა გაიმიჯნოს ასახვა, როგორც ინფორმაციის მოპოვება და ასახვა, როგორც მიღებული ინფორმაციის ზემოქმედებით ფსიქიკაში გამოწვეული ცვლილებები, მისი მოდიფიკაცია. ფსიქიკაში ასახული ობიექტი, თავდაპირველად, სუბიექტურისგან, გარკვეულწილად, განცალკევებულის თუ მასთან დაპირისპირებულის ფორმით არსებობს. განწყობის დანარჩენ ფაქტორებთან განწყობაში დაკავშირების, განწყობის შემადგენლობაში სუბიექტურის და ობიექტურის მუდმივი ურთიერთქმედების შედეგად მათი შემდგომი შერწყმის, დამოუკიდებლად მოცემულობის დაკარგვის კვალობაზე, აღნიშნული განცალკევებულობა განუყოფელ მთლიანობად ორგანიზებულობის სტადიით ნაცვლდება - ადგილი აქვს განწყობის ფორმირებას. სწორედ განწყობის, როგორც

¹ ცალკე განხილვის საგანია სოციალური ღირებულებები, რომლებიც, გარკვეული თვალსაზრისით, ინდივიდებისგან დამოუკიდებლად არიან ვალენტობისა და აქტივობის აღმშრავი პოტენციალის მატარებელი (ნადარეიშვილი, ფიქსირებული და სიტუაციური დისპოზიციური ფსიქიკური წარმონაქმნების ურთიერთმიმართება, 2020).

შუალედური ჰიპოთეტური ცვლადის, შუალობით ცალკეული ფაქტორები (მათ შორის ობიექტური) „შედიან გარკვეული საქმიანობის სტრუქტურაში“.

განწყობის უპრობლემოდ შექმნის ზემოთ აღწერილ ვითარებას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც განწყობის ფაქტორები „სრულფასოვნადაა“², მოცემული, ანუ ისინი საკმარისია ფსიქიკის განწყობისეული მოდიფიკაციის გამოსაწვევად (დიფერენცირებული განწყობის შესაქმნელად) და მიზანშეწონილი ქცევის უზრუნველსაყოფად³. სწორედ ფაქტორების აღნიშნული კონდიციის/ხარისხის არსებობის აუცილებლობას მოითხოვს ფსიქიკური აქტივობის პირველი დონის განწყობა, რომელიც „იმპულსურ“ ქცევის აღძვრას და რეგულაციას უზრუნველყოფს. იმპულსურობის ასეთი გაგება მართებული იქნება, თუ იმპულსურობაში სუბიექტის აქტიური ცნობიერი (მაგალითად, აზროვნება და ნებელობითი რესურსი) ჩარევის არარსებობას ვიგულისხმებთ. წინააღმდეგ შემთხვევაში გამოდის, რომ ფსიქიკური აქტივობის მეორე/ცნობიერი დონისთვის დამახასიათებელი ქცევა იმპულსების გარეშე აღიძვრება.

თქმულის გათვალისწინებით, შესაძლოა, „იმპულსურობა“ არა მხოლოდ ქცევასთან, არამედ განწყობასთან მიმართებაშიც გამოვიყენოთ - „იმპულსურია“ განწყობა, რომლის შესაქმნელად საჭირო იმპულსებს სრულფასოვანი ფაქტორები იძლევა (იმპულსურობა უშუალოდ გაგებით), განწყობის შექმნა უპრობლემოდ, დამატებითი ფსიქიკური რესურსის გამოყენების გარეშე, მხოლოდ არაცნობიერ რესურსზე დაყრდნობით, მიმდინარეობს და ქცევისთვის საჭირო იმპულსებს, ასევე უპრობლემოდ, განწყობა იძლევა. სხვა სიტყვებით, თავდაპირველი იმპულსი გამჭოლად, შუალედური ინსტანციის (ცნობიერება) გარეშე, გაივლის ყველა სტადიას. უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ფსიქიკური აქტივობის მეორე დონის სპეციფიკა (მისი ამოქმედების აუცილებლობა) იმაში მდგომარეობს, რომ არასრულფასოვანი ფაქტორების მხრიდან არასაკმარისი იმპულსების მიწოდების შემთხვევაში განწყობა ვერ იქმნება და, შესაბამისად, ის ვერ იძლევა იმპულსს/ვერ აღძვრავს მიზანშეწონილ ქცევას⁴.

ასე რომ, „ობიექტური ფაქტორი“ არა მხოლოდ იმას ნიშნავს, რომ მხედველობაშია რეალობა, გარემო, არამედ იმასაც, რომ ეს გარემო სუბიექტისთვის, გარკვეულწილად, უკვე წარმოადგენს ობიექტს, მაგრამ ჯერ კიდევ მხოლოდ ნაწილობრივ გაანალიზებული ფორმით. „ობიექტი სუბიექტს ჯერ კიდევ შეგრძნებების დონეზე ეძლევა, მაგრამ, გარკვეულწილად, ლატენტური თუ მხოლოდ

² სრულფასოვნებაში, დ. უზნაძე ფაქტორების „რეალურ მოცემულობას“ გულისხმობს, რაც უნდა განიმარტოს, როგორც (ა) გარემოს რეპრეზენტატორის - ობიექტური ფაქტორის მაქსიმალური ინფორმატულობა და (ბ) სუბიექტური ფაქტორის/მოთხოვნილების აქტუალობის ხარისხი, საკმარისი განწყობის გამოსაწვევად.

³ ქცევის სხვა (მიზანმიმართული ძიებითი აქტივობა) ფორმასთან დაკავშირებული საკითხები მოცემულია (ნადარეიშვილი, განწყობა და მოლოდინი, 1993).

⁴ ცალკე განხილვის საგანია, ფსიქიკური აქტივობის მერე დონეზე, აზროვნების, ნებელობისა და მოტივაციის მეშვეობით „ინტენსიფიცირებული“ ან ხელოვნურად შექმნილი ფაქტორების უნარი მიაწოდონ განწყობას სათანადო იმპულსები.

ნაწილობრივ გაანალიზებული ფორმით. ადეკვატური ფორმით აზროვნებაში ობიექტის განმეორებითი, შემდგომი ასახვა/აღწარმოება გულისხმობს შემეცნების საწყისი/ამოსავალი მონაცემების გარდაქმნას“ (Ильичёв, 1983). აღნიშნული სახით მოცემულ ობიექტს თავად ესაჭიროება შემდგომი დამუშავება, დიფერენციაცია (მისი გარკვეულობის ხარისხისა გაზრდისა და დაზუსტების თვალსაზრისით), რათა მან განწყობის სრულფასოვანი მდგენელის, მისი ფაქტორის ფუნქცია შეასრულოს და მის საფუძველზე შესაძლებელი გახდეს „დიფერენცირებული“ (და არა „დიფუზური“), მიზანშეწონილი ქცევის უზრუნველსაყოფად საკმარისი, სიტუაციური განწყობის ფორმირება.

გასაგებია, რომ აქ განხილულ ვარიანტში, განწყობის შექმნისა და ქცევის შესრულების შეუძლებლობა ფაქტორებთან⁵ დაკავშირებული პრობლემების კუთხით განიხილება. ქვემოთ შევხებით ამ პრობლემის დაძლევის და ობიექტივაციის კავშირს.

ზემოთ აღნიშნა, რომ ქცევის პრობლემა შეიძლება მდგომარეობდეს განწყობისეული მთლიანობითი წარმონაქმნის (სიტუაციური განწყობა) შექმნის შეუძლებლობაში ფაქტორების არასრულფასოვნების გამო (ფაქტორები არასაკმარისადაა მოცემული ან ასახული, ან ერთმანეთთან არათავსებადია). პრობლემა, ასევე, შეიძლება იყოს ფიქსირებული განწყობის (დ. უზნაძესთან მხოლოდ ეს ვარიანტი განიხილება), ანუ უკვე არსებული მთლიანობითი წარმონაქმნის მიერ ფუნქციონალობის დაკარგვა (მაგალითად, ავტომატიზებული ქცევების აღძვრის და რეგულირების უუნარობა). ორივე სახის პრობლემის მოგვარების შესაძლებლობას დ. უზნაძის „ობიექტივაციის“ ცნების პოზიციიდან განვიხილავთ.

საორიენტაციო განმარტებისთვის ვიტყვით, რომ ობიექტივაციის ფუნქციაა არაცნობიერი/განწყობისეული ასახვით მიღებული საწყისი მასალის საფუძველზე, შემდგომი, დამატებითი ასახვისთვის გამოსადეგი მოცემულობის/ფორმის მქონე ობიექტის ფორმირება.

ობიექტივაციასთან დაკავშირებული, შემდეგი ზოგადი განმარტებები შეიძლება გვექონდეს მხედველობაში: 1) რაიმეს, მაგალითად ასახვის, სუბიექტურობისგან, განცდისეულისგან, ემოციური დამოკიდებულებისგან დაცლა/გათავისუფლება; 2) რაიმეს სხვათაგან გამოყოფა და გამოცალკევებული, დამოუკიდებელი არსებობის შეძენა (მაგალითად, სუბიექტისა და ობიექტის დაცილება); 3) „სუბიექტურის, ფსიქიკურის მიერ არსებობის გარეგანი, ობიექტური არსებობის შეძენა“ (Касахин, 2009), ანუ საგნობრიობის შეძენა, განსხეულება. ასეთი ინტერპრეტაციისას უფრო მიზანშეწონილად გვეჩვენება „ობიექტივიზაციის“ ტერმინის გამოყენება, რაც ცალკე განხილვის საგანია; 4) „აზროვნებითი პროცესი, რომლის მეშვეობითაც შეგრძნება, რომელიც წარმოიქმნება, როგორც სუბიექტური მდგომარეობა, გარდაიქმნება ობიექტის აღქმად“ (Ивин, 2004).

⁵ მოცემულ სტატიაში საგნობრივი/ობიექტური ფაქტორის საკითხი და მისი პრობლემების მოგვარებაში შემეცნებითი ფუნქციების მონაწილეობა განიხილება.

მოცემულ ფრაგმენტში, სახელდობრ დ. უზნაძის თეორიაში დამუშავებული „ობიექტივაციის“, ანალიზისთვის პირობითად განცალკევებულ ეტაპებზე და მდგენელებზე შევჩერდებით.

„ობიექტივაცია არის ქცევის აქტი...“ (უზნაძე, განწყობის ფსიქოლოგია, 2004), „ადამიანის ფუნდამენტური უნარი - შეჩერების, მოქმედების შეწყვეტის, დაყოვნების უნარი...“ (Ibid.). გარკვეულობისთვის უნდა ითქვას, რომ აქ ქცევის შეჩერებაზეა საუბარი, ვინაიდან უზნაძე შეფერხებულ ქცევათა „ჯაჭვიდან“ მისი ცალკეული რგოლის გამოყოფაზე საუბრობს (შეჩერების მეორე, სახელდობრ ობიექტივაციის რელევანტურ, „შეჩერებას“ ქვემოთ შევხებით). ხსენებულ „უნართან“ დაკავშირებით უნდა გაიმიჯნოს შეჩერების სხვადასხვა ვარიანტი: ა) ფაქტორების არასრულფასოვანი მოცემულობის (არასაკმარისი ასახვის) გამო განწყობა ვერ უზრუნველყოფს ქცევის მიზანშეწონილ მიმდინარეობას. აქ შეჩერება განწყობის ადაპტაციურ ამოცანებთან, ობიექტურ გარემოებებთან არათავსებადობის შედეგია და არა სუბიექტის აქტივობის; ბ) შეჩერება განწყობების დაპირისპირების პროდუქტია. ზოგადი თვალსაზრისით, ესეც სუბიექტის აქტივობაა, მისი რესურსის გამოყენებაა (არსებული ფიქსირებული განწყობა ბლოკავს/აჩერებს სიტუაციური განწყობის ფორმირებას, რეალიზაციას და ქცევას), მაგრამ ცნობიერი ჩართულობა/აქტივობა, ანუ უნარის რეალიზაცია, აქაც არ არის გამოკვეთილი; გ) სუბიექტი აზროვნებისა და ნებელობის საფუძველზე ახლად და სპეციალურად შექმნილ განწყობას უპირისპირებს მიმდინარეს და მისი მეშვეობით აჩერებს მას. ალბათ, მხოლოდ ეს უკანასკნელი შეიძლება ჩაითვალოს უნარის გამოყენებად, ანუ საკუთრივ ცნობიერ, ადამიანისთვის სპეციფიკურ აქტივობად.

შეჩერების ვარიანტების პარალელურად, საჭირო იქნება მისი გამომწვევი „პრობლემის“ რაგვარობის, შეჩერების გამომწვევი მიზეზების ვარიანტების განხილვა. ამისთვის პროდუქტიულია შ. ნადირაშვილის მიერ გამოყოფილი ობიექტივაციის ფორმების გათვალისწინება (ნადირაშვილი, 1985, გვ. 80). საფიქრებელია, რომ შესაძლებელია, შ. ნადირაშვილთან მოცემული, „სოციალური ზემოქმედების“ და „მე“-ს ობიექტივაციის ფორმების როგორც შემდგომი დიფერენცირება, ასევე მათი დაკავშირებულობის ინტერპრეტაცია - თუ ჩაითვლება, რომ „მე“-ს გარკვეული ასპექტები, სოციუმიდან, კულტურიდან ინტერნალიზებული ნორმები და ღირებულებები, ფიქსირებულ ფსიქიკურ წარმონაქმნებში ასახვის ფორმით არსებობენ (ნადარეიშვილი, ფიქსირებული და სიტუაციური დისპოზიციური ფსიქიკური წარმონაქმნების ურთიერთმიმართება, 2020), მაშინ როგორც „მე“-ს ობიექტივაცია, ასევე „სოციალური ზემოქმედების ობიექტივაცია“, სოციალური კონტროლის რეგულაციური და ინტეგრაციული სახეობების ურთიერთდაკავშირებული მოქმედების პროდუქტია, ანუ სოციალური გავლენის განსხვავებული, უშუალო ან გაშუალებული ზემოქმედების ვარიანტებია. საფიქრებელია, რომ სწორედ „მე“-ს ობიექტივაცია უნდა ჩაითვალოს „შეჩერების“ ზემოთ მითითებული, ადამიანისათვის სპეციფიკური ვარიანტის მაქსიმალურად

რელევანტურად, ვინაიდან ის, პრაქტიკულად, პიროვნების ნებელობითი აქციის ხასიათს ატარებს.

ქვემოთ განვიხილავთ ფსიქიკური აქტივობის პირველ დონეზე მიმდინარე ქცევის შემთხვევაში „საგნის ობიექტივაციის“⁶ გამომწვევ მიზეზებს და ობიექტივაციის პროცესის მდგენელებს (გამოყენებულია და მოდიფიცირებულია დ. უზნაძესთან, შ. ნადირაშვილთან და ა. შეროზიასთან (Шерозия, 1978, გვ. 42) არსებული მოსაზრებები):

1) ქცევის შეფერხება, განწყობისა და ქცევის რეალიზაციის პრობლემა, რომელიც, თავის მხრივ, გამოწვეულია განწყობის ფაქტორთან დაკავშირებული პრობლემით - სრული და ობიექტური ინფორმაციის დეფიციტით; 2) უარყოფითი ემოციის წარმოქმნა და მისი სასიგნალო ფუნქცია (იხ. ქვემოთ); 3) ემოციის გამომწვევი პრობლემის „შემჩნევა“ (დ. უზნაძე); 4) შეჩერება და „გაერთწერტილიანება“ (დ. უზნაძე), უნებლიე ყურადღების მიმართულობა პრობლემის გამომწვევზე; 5) პრობლემის გამომწვევის გამოცალკეება მოვლენათა მთლიანობითი ნაკადიდან/„ჯაჭვიდან“; 6) პრობლემის გამომწვევი საგნის დამოუკიდებელ ობიექტად ქცევა; 7) განწყობისეული ასახვის განმეორებითი მიმართულობა ობიექტზე. როგორც ჩამონათვალიდან ჩანს, ამ ეტაპებზე, ობიექტივაციაში ცნობიერების მონაწილეობა არ არის გამოკვეთილი (განსხვავებით მოსაზრებისა, რომ ობიექტივაცია ცნობიერების მონაწილეობას გულისხმობს, მაგალითად, ა. შეროზია). რაც შეეხება ცნობიერების ჩართულობას, აქ მთლიანი პროცესის მომდევნო სტადიები უნდა ვიგულისხმოთ, რომლებიც არა ობიექტივაციას (თუ დ. უზნაძის თეორიის ფარგლებს შევინარჩუნებთ), არამედ ობიექტივაციის შედეგის გამოყენებას - ობიექტივირებულ მოცემულობაზე კონცენტრირებას (ნებისმიერი ყურადღება) და დამატებითი ინფორმაციის მოსაპოვებლად მასზე შემეცნებითი ფუნქციების მიმართვას გულისხმობს. ამ ფუნქციების გამოყენებით შესაძლებელი ხდება არასაკმარისი განწყობისეული ასახვის მონაცემების შემავსებელი, დამატებითი ინფორმაციის მოპოვება და გადამუშავება (მაგალითად, აზროვნება, როგორც სპეციფიკური შემეცნებითი ფუნქცია, სხვასთან ერთად, იძლევა მონაცემებს მოვლენათა მეზეზმედგეობრიობის და ურთიერთმიმართებების შესახებ, რაც განწყობისეული ასახვით ვერ იქნება მოპოვებული. პრაქტიკულად, ესაა ინფორმაცია მომავლის შესახებ, მაშინ, როდესაც სხვა სპეციფიკური კოგნიტური ფუნქციები მხოლოდ აწმყოს მოცემულობით შემოიფარგლებიან). დ. უზნაძის „ობიექტივაციისა“ და ჟ. პიაჟეს (Piaget, 1960) მიერ დამუშავებული „ცენტრაციისა“ და „დეცენტრაციის“ (დეცენტრაციის შინაარსი და დანიშნულება პრაქტიკულად ესაა - მაქსიმალური, მრავალმხრივი და ობიექტური ინფორმაციით უზრუნველყოფა)

⁶ განსხვავებული ვითარებაა „მე“-ს ობიექტივაციისას, როდესაც ობიექტივაციის მიზეზებად შეიძლება ჩაითვალოს: ა) ფიქსირებულ განწყობისეულ წარმონაქმნებსა და სიტუაციურ განწყობას შორის დაპირისპირება, ან ბ) „მამოტივირებელ, კარდინალურ“ ფიქსირებულ და „სტილისტურ, პერიფერიულ“ ფიქსირებულ ფსიქიკურ წარმონაქმნებს შორის დაპირისპირება, არათავსებადობა.

საკითხების ურთიერთმიმართების შესახებ მოსაზრებები მოცემულია ჩვენს სტატიაში (ნადარეიშვილი, ჟ. პიაჟეს და დ. უზნაძის რამდენიმე ცნების ურთიერთმიმართება, 2022).

„შეჩერების“, მეორე, კონტექსტისთვის არსებითი, ვარიანტი შემდეგია - ობიექტივაციის „ცნების ნამდვილ შინაარსად უნდა ჩაითვალოს“ (უზნაძე, განწყობის ფსიქოლოგია, 2004, გვ. 283) „რამეზე შეჩერების ან დაყოვნების მომენტი“, ცხოვრების შეუჩერებელი ნაკადი, წერს უზნაძე, წარმოადგენს განუწყვეტელ გადასვლას ერთი განწყობის რეალიზაციიდან მეორეზე... „ზოგიერთ შემთხვევაში, სუბიექტი ჩერდება, შეჩერდება რომელიმე ცალკეულ განწყობაზე და, ამგვარად, შეწყვეტს მისი რეალიზაციის ცდას“ (Ibid. 282). გასაგებია, რომ აქ უზნაძე უკვე განწყობათა ჯაჭვის და მისი რღვევის საკითხზე გადავიდა, მაგრამ გასარკვევია როგორ ახერხებს სუბიექტი რომელიმე მდგომარეობაზე ან არაცნობიერ წარმონაქმნზე შეჩერებას, რომელიც ჯერ ობიექტი არ გამხდარა. ალბათ ამ საკითხითაა გამოწვეული ქცევების ჯაჭვის და განწყობათა ჯაჭვის პარალელური ხმარება - ქცევათა ჯაჭვის ვარიანტის შემთხვევაში შეიძლება დავუშვათ, რომ წარუმატებელი ქცევა, მისი შეფერხება, იწვევს ემოციას^{7,8} და ეს უარყოფითი ემოციაა, რაც სასიგნალო ფუნქციას ასრულებს, გამოკვეთს იმ მოცემულობას/ფრაგმენტს, რომელმაც პრობლემა შექმნა, იპყრობს ყურადღებას (უნებლიე და ნებისყოფისმიერი ყურადღების საკითხს დამოუკიდებელი ნაშრომი დაეთმოება) და უარყოფითზე, პრობლემის გამომწვევზე შეჩერებას მოითხოვს, ანუ ამ ეტაპზე შეჩერების მიზეზი პრობლემაა და არა მასზე ინტენცია (ინტენცია იწყება პრობლემაზე „გაერთწერტილიანებით“, შემდგომ მასზე მიმართულობით და შემეცნებითი პროცესების ჩართვით). ცალკე განხილვის საგანი უნდა გახდეს საკუთრივ განწყობის (და არა ობიექტური შემთხვევების) არსებობით გამოწვეული უარყოფითი ემოციური ტონი, რაც შესაძლოა დავაკავშიროთ: ა) რომელიმე ცალკეული განწყობის სხვა განწყობებთან არათავსებადობასთან ან ბ) ცალკეული განწყობის კომპონენტების არათავსებადობასთან, რაც განწყობის რეალიზაციის შეფერხებასთან დაკავშირებულ დამაბულობას და მის ნეგატიურ ემოციურ განცდას განსაზღვრავს. ასეთი ინტერპრეტაციისას ერთიანდება, კავშირდება და უფრო გასაგები ხდება შემდეგი ჩამონათვალი - „ობიექტივაცია არის მხოლოდ შეჩერება ჩვენს რომელიმე განწყობით მდგომარეობაზე, ჩვენს რომელიმე განცდაზე“ (უზნაძე, განწყობის ფსიქოლოგია, 2004, გვ. 294). უზნაძე იქვე აგრძელებს - ობიექტივაცია „ესაა განმეორებითი განცდა რაღაცისა, რაც შეიძლება ჩვენი ყურადღების საგანი იყოს“ (აქ უზნაძე ყურადღებას რამეზე კონცენტრირების მნიშვნელობით ხმარობს). სუბიექტი

⁷“ყოველი გრძნობა აქტივობასთანაა დაკავშირებული: იგი განცდაა აქტივობის შეფერხებისა ან მისი დაუბრკოლებელი მიმდინარეობისა“ (უზნაძე, შენიშვნების რვეული, 1988, გვ. 53).

⁸ ობიექტივაცია შეფერხების წარმოქმნაზე და ქცევის შეჩერებაზე არ დაიყვანება. შეჩერება ობიექტივაციის წინარე საფეხურია, რომელსაც პრობლემა იწვევს. მოცემულ შემთხვევაში, პრობლემა მიმდინარე ქცევის და სასურველი მიზანშეწონილი ქცევის არათავსებადობითაა გამოწვეული, ანუ მიმდინარე ქცევის უპერსპექტივობის და ადაპტაციური მიზნის შესაძლო მიუღწევლობის განცდით (ემოციის წარმოქმნის ამ ერთ-ერთ ვარიანტზე, სხვებთან ერთად, მიუთითებს უზნაძეც), რის ასახვასაც და რის შესახებ შეტყობინებასაც/სიგნალსაც წარმოადგენს ემოცია.

ჩერდება, მაგრამ არ წყვეტს აქტივობას, იმისთვის, „რათა თავს ძალა დაატანოს და ხელახლა განიცადოს ისევ ის, რაზეც იგი შეჩერდება...“ (Ibid.). უზნადის განმარტებების გათვალისწინებით, გასამიჯნია პროცესის, სულ მცირე, შემდეგი ეტაპები: პრობლემის წარმოქმნა, შეჩერება, მასზე კონცენტრირება, ხელმეორედ განცდა და ობიექტად ქცევა. ეს უკანასკნელი ასეა წარმოდგენილი: „რაიმეზე აქტიური გაერთიანების შემთხვევაში სუბიექტი ახორციელებს სწორედ ამგვარ შეჩერებას იმაზე რაც ახლახან განიცადა“... „თითქოს განვიცდით რაღაც მოცემულს, განვიცდით სინამდვილეს, როგორც რაღაც ჩვენს გარეთ არსებულს, როგორც რაღაც ობიექტურს... [ანუ] ვახორციელებთ ობიექტივაციის აქტს, რომელიც საშუალებას გვაძლევს განვიცადოთ რაღაც, როგორც მოცემული, როგორც რაღაც ობიექტი“ (ibid.).

მოცემულ საკითხზე მსჯელობისას გასათვალისწინებელია, რომ ობიექტის შესახებ მონაცემები (სუბიექტური იდეალური ხატის სახით), განწყობისეული, „პირველადი ასახვის“ (უზნადე) მოქმედების მეშვეობით, განწყობაში უკვე არსებობს. განწყობა ახალი, მდგენელებზე დაუყვანადი მთლიანობაა, ფუნქციონალური სტრუქტურაა, ამიტომ პრობლემის შექმნისას, ქცევის შეფერხებისას (მაგალითად, ა) ქცევების ჯაჭვის ან (ბ) განწყობების ჯაჭვის დარღვევისას⁹, ან (გ) რომელიმე ცალკე აღებული განწყობის მიერ ფუნქციონალობის დაკარგვისას), გაძნელებული ან შეუძლებელია ამ მთლიანობით წარმონაქმნი ცალკეული, პრობლემის წარმოქმნაში უშუალოდ დამნაშავე, მდგენელის მოძიება და იდენტიფიცირება. თქმულის გათვალისწინებით, ობიექტივაციისას მიმდინარე განწყობის „დაშლა“ და მისი მდგენელების სეპარაცია აუცილებელი წინაპირობაა კონკრეტულ ხარვეზიან მდგენელზე კორექციული სამუშაოების ჩატარებისა და ხარვეზის აღმოსაფხვრელად. განმეორებითი განწყობისეული ასახვის გარდა, ეს შეიძლება იყოს: ა) დამატებით შემეცნებითი პროცესების ჩართვით ობიექტური ფაქტორის შემდგომი ასახვა დამატებითი ინფორმაციის მოპოვების მიზნით; ბ) ნებელობითი და მოტივაციური ძალისხმევა, მიმართული სუბიექტური ფაქტორის სრულყოფაზე, რის შედეგადაც თავად განწყობის შემდგომი დიფერენციაცია და სტრუქტურისა¹⁰ მიმდინარეობს. ობიექტივაცია ესაა „განწყობით მდგომარეობაზე“ შეჩერება განწყობის დიფერენცირებულობის არადამაკმაყოფილებელი ხარისხის (ქცევის რეგულაციის უუნარობა) გამო, მისი დაშლა და იმ ფაქტორის შემდგომი დამუშავება, რომელმაც პრობლემა შექმნა. შეიძლება ითქვას, რომ ობიექტივაციის პროცესი განწყობის

⁹ მხედველობაშია შემთხვევა, როდესაც ერთი ქცევის ან განწყობის რეალიზაცია შემდეგი განწყობის აქტუალიზაციის წინაპირობაა, მისთვის ფაქტორის მიწოდების თვალსაზრისით. სხვანაირად, „მომსახურებითი“ ქცევები „მოხმარებითი ქცევებისთვის“ (უზნადე) მასალის მიწოდების ფუნქციას ასრულებენ.

¹⁰ იგულისხმება სიტუაციური განწყობის წარმოქმნისთვის აუცილებელი მისი მდგენელების - ფაქტორების სრული და სრულყოფილი მოცემულობა და მათი ურთიერთკავშირის შენარჩუნება (სტრუქტურირებულობა) განწყობის მთლიანობისა და ინდივიდუალობის (სხვა შესაძლო მდგომარეობებისგან დიფერენცირებულობის) უზრუნველსაყოფად. ფიქსირებული განწყობის შემთხვევაში კი, ოპტიმალურ სტრუქტურირებულობაში იგულისხმება მისი ყველა კომპონენტის არსებობა და მათი თავსებადობა.

ფორმირების პროცესის (სუბიექტურის და ობიექტურის მთლიანობად ორგანიზება) „საწინააღმდეგო“, შეზღუდული პროცესია, რომელიც განწყობის მდგენელებად „დაშლაში“ მდგომარეობს და რომლის საბოლოო მიზანი ფაქტორების სრულყოფის მეშვეობით განწყობის შემდგომი სტრუქტურისა და დიფერენციაციაა.

არაცნობიერი ფსიქიკური წარმონაქმნის „დაშლაზე“ საუბრისას, ალბათ უპრიანი იქნება შემდეგის გათვალისწინება - „არაცნობიერის“ განმარტება მრავალგვარია და დამოკიდებულია თეორიულ ხედვის კუთხეზე, კონკრეტული ავტორის თეორიულ პოზიციაზე. English, H. B., & English, A. C. მიუთითებენ ტერმინის, სულ მცირე, 39 განსხვავებულ მნიშვნელობაზე (Craighead, 2004). ზოგადად, არაცნობიერთან მიმართებაში, გამოიყენება შემდეგი განმარტება - „გონების ნებისმიერი ნაწილი, რომელიც პიროვნების ცნობიერების მიღმა იმყოფება“ (Matsumoto, 2009). ქვემოთ მოვიტანთ არაცნობიერის რამდენიმე, საკვლევი საკითხების შედარებით უფრო კონტექსტურ, განმარტებას: „სინამდვილის ხატის მის მიმართ სუბიექტის დამოკიდებულებისაგან გამოუცალკევებლობა მჟღავნდება არაცნობიერის ისეთ თავისებურებებში, როგორცაა წინააღმდეგობრიობების მიმართ მისი უგრძობლობა და ტრანსდროული ხასიათი...“ (Асмолов, 1989); „ფსიქიკური ასახვის ფორმა, რომელშიც სინამდვილის ხატი და მის მიმართ სუბიექტის დამოკიდებულება არ გვევლინებიან სპეციალური რეფლექსიის საგნად, წარმოადგენენ, ქმნიან რა გაუნაწევრებელ მთლიანობას“ (Карпенко, 1998). ხსენებული გაუნაწევრებელი მთლიანობა ხატის და მის მიმართ დამოკიდებულების გამოწვეულია განწყობისეული ასახვით, რომელიც წარმოადგენს „სინამდვილის ასახვის სუბიექტურ მხარეს“, იმ გაგებით, რომ აისახება მხოლოდ ის, რაც მიმართებაშია სუბიექტის აქტუალურ მოთხოვნილებასთან და/ან ფორმირების საწყის სტადიაზე მყოფ სიტუაციურ განწყობასთან და/ან რეაქტუალიზებულ ფიქსირებულ განწყობასთან. „არაცნობიერი განსხვავდება ცნობიერისგან იმით, რომ მის მიერ ასახული რეალობა ერწყმის სუბიექტის განცდებს, მის დამოკიდებულებას სამყაროსთან, რის გამოც არაცნობიერში შეუძლებელია სუბიექტის მიერ განხორციელებადი მოქმედებების ნებისმიერი კონტროლი და მათი შედეგების შეფასება“ (ibid.). არაცნობიერის გამოვლინების ერთ-ერთ კლასს, „ქცევის არაცნობიერ აღმმრავებთან (არაცნობიერი მოტივები და განწყობები)“ (Грицанов, 1999) ერთად, მიაკუთვნებენ „ოპერაციულ განწყობებს¹¹ და ავტომატიზებული ქცევის სტერეოტიპებს... რომლებიც საფუძვლად ედება ავტომატიზებულ და უნებურ {ჩვენ შემთხვევაში, „იმპულსურ“. ვ.ნ.} ქცევებს და რომლებიც შეიძლება გაცნობიერდეს სუბიექტის მიერ, თუ ჩვეული ავტომატიზებული საქმიანობის გზაზე მათ მოულოდნელი წინააღმდეგობა შეხვდებათ“ (Карпенко, 1998). გასაგებია, რომ აქ უზნადისეული „ჯაჭვის“ რღვევის ანალოგიური ვითარებაა აღწერილი.

აქ თავს იჩენს შემდეგი საკითხი - თუ ობიექტივაციის დროს არაცნობიერი განწყობისეული მთლიანობიდან ობიექტის გამოცალკევება ხდება, ეს ნიშნავს, რომ ხელახლა აისახება განწყობაში უკვე არსებული მოცემულობა (სუბიექტური ხატი),

¹¹ ძირითადად, მხედველობაშია ფიქსირებული განწყობები.

რომლის ხარვეზმაც გამოიწვია პრობლემა. საფიქრებელია, რომ ამ მოცემულობის თუნდაც განმეორებითი ასახვა, საუკეთესო შემთხვევაში, ხარვეზის მხოლოდ უმნიშვნელო გამოსწორებას მოიტანს. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს თავდაპირველი მოცემულობის ასიმილაციურ ასახვას (სუბიექტურ ინტერპრეტაციას) და მიღებული მონაცემების განწყობის ხელახალი ამოქმედებისთვის გამოყენების მცდელობას, რაც ადაპტაციურ შედეგს ვერ მოიტანს. თქმულის გათვალისწინებით, ადაპტაციის საჭიროებისათვის, ხშირად, არ არის საკმარისი (არადაამაკმაყოფილებელი ინფორმატიულობის გამო) განწყობაში არსებული მოცემულობის ობიექტივაცია და მისი განმეორებითი ასახვა. აღწერილ შემთხვევებში, პრობლემა რჩება და ის მაპროვოცირებელ გავლენას ახდენს, რათა სუბიექტმა სანდო და საკმარისი ინფორმაციის მოპოვების მიზნით თავიდან ასახოს სინამდვილე. ეს არ ნიშნავს, რომ ობიექტივაციის შედეგად მიღებული, შედარებით დაზუსტებული და კონკრეტიზებული წინასწარი მოცემულობა (მაგალითად, საძიებელი საგნის ზოგადი პარამეტრები) გამოუსადეგარია, პირიქით, ეს მოცემულობა საორიენტაციო ფუნქციას ასრულებს, მიაწვდის რა, თუ სახელდობრ რომელი მიმართულებით და რისი ძიება და დამატებითი ასახვა არის საჭირო გარემოში. თუ ნათქვამს განწყობის ტერმინებში განვიხილავთ, ეს ნიშნავს, რომ (ა) პრობლემის მოგვარების მოთხოვნილება (უზნაძესთან, „თეორეტიკული მოთხოვნილება“) განწყობის „სუბიექტურ ფაქტორს“ იძლევა, ხოლო (ბ) ობიექტივაციისას მიღებული ზოგადი მონაცემები, საძიებელი ობიექტის მოძელს, ანუ იდეალურ „ობიექტურ ფაქტორს“ წარმოადგენს. ასეთი ფაქტორების საფუძველზე შექმნილი განწყობა ამჯერად უკვე ცნობიერი შემეცნებითი ფუნქციების ამოქმედებას ედება საფუძვლად, რომელთა დანიშნულება განწყობის განახლებისთვის ან ახალი განწყობის შექმნისთვის ვარგისი ფაქტორის მოპოვებაში მდგომარეობს.

შეიძლება ითქვას, რომ განწყობის „დაშლა“ ხდება იმისთვის, რათა განცდილის რეკონსტრუქცია, ხარვეზების კორექცია და ფაქტორის შემდგომი დიფერენციაცია მოხდეს, ხოლო ასეთის შეუძლებლობისას საჭირო ხდება ახალი, ადეკვატური განწყობის ფორმირებისთვის გამოსადეგი, მასალის/ფაქტორის მოპოვება. აღნიშნულ ფუნქციებს, არაცნობიერი განწყობისეული რეგულაციის დონეზე (გარკვეული ლიმიტის - მაგალითად, „ასიმილაციის ზონით“ გათვალისწინებულ ფარგლებში), ასიმილაციისა და კონტრასტის მოვლენები ასრულებენ¹², ხოლო მათი უკმარისობისას (ასიმილირებული მოცემულობის გამოყენებით შესაძლებელია შეიქმნას განწყობა, მაგრამ ის ვერ უზრუნველყოფს მიზანშეწონილ ქცევას), ცნობიერების ჩართვის შედეგად მიღებული დამატებითი რესურსი გამოიყენება¹³, რაც ცნობიერი და არაცნობიერი რეგულაციის სინერგიის ცნობილ პოზიციებს ადასტურებს.

¹² მოცემული საკითხების დამუშავებისას გასათვალისწინებელი იქნება ჟ. პიაჟეს მიერ ადაპტაციის აკომოდაციური ვარიანტისა და შ. ნადირაშვილის მიერ კონტრასტული ილუზიის ადაპტაციური დანიშნულების ინტერპრეტაციები.

¹³ პრაქტიკულად იგივეზე მიუთითებენ ა. ფრანგიშვილი (Прангишвили, 1978) და ა. შეროზია (Шерозия, 1978, стр. 92), იმ განსხვავებით, რომ ობიექტივაციის გამომწვევ მიზეზად ფაქტორების არასრულფასოვნება არ არის აქცენტირებული.

დასკვნა

1) ქცევის პრობლემა და, შესაბამისად, ობიექტივაციის საჭიროება, შეიძლება გამოწვეული იყოს არა მხოლოდ (ა) უკვე არსებული მთლიანობითი ფსიქიკური წარმონაქმნის (ფიქსირებული განწყობა) ფუნქციონალობის დაკარგვით, არამედ (ბ) განწყობისეული მთლიანობითი ფსიქიკური წარმონაქმნის (სიტუაციური განწყობა) ფორმირების შეუძლებლობით ფაქტორების არასრულფასოვნების გამო. ასეთ შემთხვევებში, ობიექტივაცია (სუბიექტის და ობიექტის განცალკევების გაგებით) გულისხმობს (ა) ფიქსირებული ფსიქიკური წარმონაქმნის შემადგენლობაში უკვე არსებული ობიექტის და სუბიექტის სეპარაციას, როდესაც ფიქსირებული განწყობის ხელახალი აქტუალიზაციის მომენტისთვის ფაქტორმა დაკარგა სრულფასოვნება და (ბ) სიტუაციური განწყობის ფორმირების პროცესში არასრულფასოვნად მოცემული პრობლემური ფაქტორის ობიექტად ქცევას. ორივე შემთხვევაში, ქცევის პრობლემის ახსნისა და მისი მოგვარების გზების დახასიათების კონტექსტში, პროდუქტიულია დ. უზნაძის „ობიექტივაციის“ ცნების გამოყენება.

2) ობიექტივაციის დროს საქმე გვაქვს განწყობის, როგორც მთლიანობის, ფორმირების შებრუნებულ პროცესთან - მისი სტრუქტურული მთლიანობის დაშლასთან და ცალკეული მდგენელის/ფაქტორის, როგორც დამოუკიდებელი ობიექტის განცდასთან. განწყობის ორივე ფორმასთან მიმართებით, აღნიშნული მსჯელობის მართებულობას ადასტურებს იმის გათვალისწინება, რომ „ჯაჭვის“ რღვევას/დაშლას (იქნება ეს ქცევების ჯაჭვი თუ ურთიერთდაკავშირებული განწყობების ჯაჭვი), რაც უზნაძესთან განხილულია იმპულსური ქცევის და მხოლოდ მის საფუძვლადმდებარე ფიქსირებული განწყობის კონტექსტში, ადგილი აქვს სიტუაციური განწყობის არსებობის შემთხვევაშიც, ვინაიდან იმპულსური ქცევა არა მხოლოდ ფიქსირებული განწყობის, არამედ სიტუაციური განწყობის საფუძველზეც ხორციელდება. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, არა ზემოაღნიშნულ ჯაჭვთან, არამედ ერთეულ/ცალკეულ სიტუაციურ განწყობასთან დაკავშირებულ ობიექტივაციასთან გვაქვს საქმე და თუ რაიმეს „დაშლაზე“ შეიძლება ვისაუბროთ, ეს იქნება საწყისი სტრუქტურის სიტუაციური განწყობის დაშლა მის სტრუქტურულ მდგენელებად/ფაქტორებად და ამ ფაქტორების ობიექტივაცია.

3) თუ გავითვალისწინებთ დ. უზნაძის პოზიციას, რომ ადამიანის ფსიქიკური (ანუ განწყობაც), ყოველთვის გულისხმობს ცნობიერის მონაწილეობას, მაშინ უნდა ვისაუბროთ განწყობის სფეროზე (ფსიქიკური აქტივობის პირველი დონე), რომელშიც, წილობრივად, არაცნობიერი დომინირებს, ხოლო ცნობიერება დაბალი ხარისხითაა წარმოდგენილი და „ობიექტივაციის პლანზე“ (ფსიქიკური აქტივობის მეორე, ცნობიერი დონე), სადაც ცნობიერების მონაწილეობის ხარისხი გაზრდილია. ნათქვამის გათვალისწინებით, მართებული იქნება, თუ ობიექტივაცია ცნობიერ და არაცნობიერ განცალკევებულ სფეროებს შორის მხოლოდ ხიდის ან გადამრთველის ფუნქციის თვალსაზრისით კი არ იქნება განხილული (მხედველობაშია ცნობილი

შეხედულებები, რომელთა თანახმად ადაპტაციის პრობლემის წარმოქმნისას არაცნობიერი რეგულაციის ცნობიერ რეგულაციაზე ნახტომისებური გადასვლას აქვს ადგილი), არამედ ფსიქიკურის ერთიან კონტინუუმზე ცნობიერობის დაბალი ხარისხიდან ცნობიერობის აღმატებული ხარისხისკენ მოძრაობის პროცესად და მის ინსტრუმენტად. აღნიშნული პროცესის მიმდინარეობისას შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს ნახტომისებრ გადასვლებსაც, როდესაც კონტინუუმზე გადაადგილების რაღაც ეტაპზე, ცნობიერობის გარკვეულწილად მომატებული ხარისხის მეშვეობით ობიექტის შესახებ მიღებული მონაცემები თვალსაჩინოდ გამოკვეთილ, განცალკევებულ ობიექტად ერთიანდება და, ამგვარად, წარმოდგარი, განცდისეულად მისაწვდომი და მოცემული ხდება.

4) სუბიექტის მიერ ობიექტის ვალენტობით აღჭურვა (პირველადი მიმართულება ობიექტისკენ) ქმნის ორმხრივი მიმართულების მქონე მუდმივმოქმედ არხს, რომლის მეშვეობითაც ობიექტი შემოაღწევს ფსიქიკაში, უკავშირდება მისთვის ვალენტობის მიმნიჭებელ ფსიქიკურ წარმონაქმნებს (მოთხოვნილება, განწყობა) და მათ შემდგომ მოდიფიკაციას ახდენს;

5) მნიშვნელოვან კითხვასთან დაკავშირებით, თუ როგორ ხდება იმ მოცემულობის განსაზღვრა, რომლის ობიექტივაციის საჭიროებაც გაჩნდა, შეიძლება ითქვას, რომ განწყობის რეალიზაციის შეუძლებლობა და წარუმატებელი ქცევა, მათი შეფერხება და ფსიქიკური დამაბულობის წარმოქმნა, იწვევს უარყოფით ემოციებს, რომლებიც მათი გამომწვევის „შემჩნევისთვის“ სასიგნალო ფუნქციას ასრულებენ, გამოკვეთენ და ამგვარად, მიუთითებენ იმ მოცემულობაზე/ფრაგმენტზე, რომელმაც პრობლემა შექმნა და მათკენ ყურადღებას (უნებლიეს) იპყრობენ (დ. უზნაძესთან ობიექტივაციის და ყურადღების ურთიერთმიმართების პრობლემა ცალკე, სერიოზულ განხილვას იმსახურებს). აღნიშნული შეიძლება პასუხი იყოს კითხვაზე - რამ გამოიწვია პრობლემა, ხოლო შემდგომი ობიექტივაცია საჭიროა საპასუხოდ კითხვაზე - რატომ გახდა ეს მოცემულობა პრობლემური. იგივე მიდგომა მართებულია წარმატებული ქცევისას დადებითი ემოციების ფუნქციის დახასიათებისთვისაც;

6) როგორც ითქვა, ობიექტივაცია განწყობის ფაქტორების სრულყოფისთვის წინაპირობების შექმნას და, ამგვარად, განწყობის დიფერენციაციას ემსახურება, რათა მან ქცევის მიზანშეწონილობა, ანუ წარმატებული ადაპტაცია უზრუნველყოს. გასათვალისწინებელია, რომ ობიექტივაციასთან დაკავშირებული ყველა ოპერაცია წარმოებს განწყობაში უკვე ასახული ინფორმაციის ხელმეორედ ასახვის და გადამუშავების საფუძველზე, ანუ თავდაპირველი სუბიექტური ინფორმაციის დამატებითი ასახვის საფუძველზე (სხვა სიტყვებით, ადგილი აქვს ფსიქიკურის და ფსიქიკურის ურთიერთქმედებას). გასაგებია, რომ ეს წინ გადადგმული ნაბიჯია თავდაპირველი მოცემულობის ხარვეზებთან შედარებით, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ განწყობისეული ასახვის სპეციფიკის (მაგალითად, პიაჟესეული „ცენტრირებულობის“, რომლის მიზეზსაც განწყობის ზეგავლენაში ვხედავთ) გამო ნაწილობრივ ასახული სინამდვილე ახლა მთელი თავისი სისრულით მოგვეცა, არადა ადაპტაციას არა მხოლოდ იმიტომ შეექმნა პრობლემა, რომ განწყობისეული ასახვის

მონაცემები სრულად არ იქნა გამოყენებული, არამედ სწორედ იმიტომ, რომ განწყობისეულმა ასახვამ ვერ ან არასათანადოდ ასახა სინამდვილის ის ნაწილი, რომელიც აუცილებელი აღმოჩნდა მიზანშეწონილი ქცევისთვის (ობიექტივაციის, ცენტრაციისა და დეცენტრაციის ურთიერთმიმართების საკითხები განხილულია (ნადარეიშვილი, ჟ. პიაჟეს და დ. უზნაძის რამდენიმე ცნების ურთიერთმიმართება, 2022).

7) აქტივობის პრობლემის წარმოქმნისას არ არის საკმარისი შემდგომი/განმეორებითი განწყობისეული ასახვა, არამედ საჭიროა უკვე არსებული, თუნდაც და სწორედ პრობლემური განწყობის საფუძველზე ჩამოყალიბებული, ახალი განწყობით („თეორიული ქცევის განწყობა“, რომელიც შემეცნების ამოცანებს ემსახურება) სტიმულირებული ცნობიერი შემეცნებითი პროცესების მეშვეობით განხორციელებული ასახვა, რომელიც ობიექტურობის მეტ წილს მოიცავს. აღნიშნული გულისხმობს რეალობის ობიექტის ხელახალ და მრავალასპექტიან ასახვას (ფსიქიკურის და არაფსიქიკურის ურთიერთქმედება), რაც ნიშნავს ფარდობითად ობიექტური და მინიმალურად სუბიექტური (ცენტრირებული) მონაცემების საფუძველზე განახლებული და დაზუსტებული ობიექტის (მისი ფსიქიკური რეპრეზენტატორის) შექმნას;

8) თქმულის გათვალისწინებით, შეიძლება განსხვავდეს ობიექტივაციასთან დაკავშირებული შემდეგი ვარიანტები: ა) განწყობაში უკვე არსებული პრობლემური მოცემულობის ობიექტად ქცევა და მასზე არაცნობიერი, განწყობისეულივე კორექციული მექანიზმების მიმართულობა; ბ) განწყობაში უკვე ასახული მოცემულობის ობიექტად ქცევა და ცნობიერების მონაწილეობით მისი განმეორებითი და სკრუპულოზური ასახვა, ფაქტორებისა და მანამდე უკვე არსებული განწყობის შემდგომი კორექცია და დიფერენციაცია; გ) სინამდვილის ხელმეორე, დამატებითი, ცნობიერი რესურსის გამოყენებით ასახვა, მასში ადაპტაციურ ამოცანასთან რელევანტური მოცემულობის მოძიება და გამოკვეთა, მისი ობიექტად ქცევა, მასზე კონცენტრირება და ადაპტაციისთვის საჭირო მაქსიმალური ინფორმაციის მიღება, რომელიც მის საფუძველზე ახალი განწყობის ფორმირებისთვის იქნება გამოყენებული. გასაგებია, რომ ეს ვარიანტები შესაძლებელია ასიმილაციის და აკომოდაციის (პიაჟესეული გაგებით) მოვლენებთან დაკავშირდეს.

9) დ. უზნაძის თეორიისთვის მნიშვნელოვანია, რომ ადაპტაციის მიზნებისთვის არაცნობიერი და ცნობიერი რესურსების სინერგიაზე მსჯელობისას, მხედველობაში გვექონდეს (ა) განწყობის ფორმირების პროცესის არაცნობიერი ხასიათი და, ამავდროულად, (ბ) გარკვეულ შემთხვევებში, განწყობის შესაქმნელად ვარგისი (ფსიქიკის მოდიფიკაციის გამოწვევის უნარის მქონე) ფაქტორების ცნობიერი პროცესების მონაწილეობით მიწოდების შესაძლებლობა, როდესაც ფაქტორების განწყობად ორგანიზება არაცნობიერ პროცესად იქნება შენარჩუნებული.

გამოყენებული ლიტერატურა

- Bradley Rettler, Andrew M. Bailey. (2017). The Stanford Encyclopedia of Philosophy. (E. N. Zalta, Ed.) Stanford, CA 94305-4115: The Metaphysics Research Lab Philosophy Department Stanford University.
- Craighead, W. E. (რედ.). (2004). *The Concise Corsini Encyclopedia of Psychology and Behavioral Science* (3rd ed. გამ.). John Wiley & Sons, Inc.
- Matsumoto, D. (რედ.). (2009). *The Cambridge dictionary of Psychology*. Cambridge University Press.
- Piaget, J. (1960). *The psychology of intelligence*. Paterson, N.J., Littlefield, Adams .
- Prangishvili, A. S. (Ed.). (1978). *The Unconscious: Nature. Functions. Methods of Study* (Vol. 1 & 2). Tbilisi: Metsniereba.
- Асмолов, А. (1989). *Философский энциклопедический словарь* (2 გამ.). (С. Аверинцев, რედ.) М: Советская Энциклопедия.
- Грицанов, А. А. (1999). *Новейший философский словарь*. Минск: Книжный Дом.
- Ивин, А. (2004). *Философия: Энциклопедический словарь*. М.: Гардарики.
- Ильичёв, Л. Ф. (1983). *Философский энциклопедический словарь*. М.: Советская энциклопедия.
- Карпенко, Л. П. (რედ.). (1998). *Краткий психологический словарь*. Ростов-на-Дону: «ФЕНИКС».
- Касавин, И. (2009). *Энциклопедия эпистемологии и философии наук*. М.: «Канон+», РООИ «Реабилитация».
- Лекторский, В. А. (2001). *Новая философская энциклопедия: В 4 тт.* (В. Стёпин, რედ.) М.: Мысль.
- Прангишвили, А. С. (1978). *Бессознательное. Природа. Функции. Методы исследования. Том I*. Тбилиси: Мецნიერება, 84-94.
- Шерозия, А. Е. (1978). *Бессознательное. Природа. Функции. Методы исследования. Том I*. (А. С. Прангишвили, რედ.) Тбилиси: Мецნიერება, 47.
- იმედაძე, ი. (2013). *გამოკვლევები თეორიულ ფსიქოლოგიაში*. თბილისი: Carpe diem, 216.
- ნადარეიშვილი, ვ. (1993). *განწყობა და მოლოდინი*. თბილისი, : თსუ.
- ნადარეიშვილი, ვ. (2020). ფიქსირებული და სიტუაციური დისპოზიციური ფსიქიკური წარმონაქმნების ურთიერთმიმართება. *ქართული ფსიქოლოგიური ჟურნალი # 1*.
- ნადარეიშვილი, ვ. (2022). ჟ. პიაჟეს და დ. უზნაძის რამდენიმე ცნების ურთიერთმიმართება. *ქართული ფსიქოლოგიური ჟურნალი # 1*.
- ნადირაშვილი, შ. (1985). *განწყობის ფსიქოლოგია (სოციალური განწყობა)*. თბილისი: მეცნიერება, 56.
- უზნაძე, დ. (1988). შენიშვნების რვეული. "მაცნე", # 4, 53.
- უზნაძე, დ. (2004). *განწყობის ფსიქოლოგია*. თბილისი.

<https://orcid.org/0000-0002-7169-1107>